

Araştırma Makalesi

Enflasyon Düzeltme İşlemlerinin İşletme Performansına Etkisi BİST’te Bir Uygulama

The Effect of Inflation Correction Processes on Business Performance A Research on Istanbul Stock Exchange (BIST)

Halis KOÇAK Öğr. Gör. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Salihli MYO halis.kocak@cbu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8877-5227	M.Mustafa KISAKÜREK Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F., İşletme Bölümü mkisakurek@ksu.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2351-4314	Adem BABACAN Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F., Ekonometri Bölümü adem.babacan@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-7349-7033
--	--	--

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
03.01.2023	08.06.2023

Öz

Dünya genelinde yaşanan Covid-19 pandemisi üretim ve tedarik zincirlerinde aksaklıklara neden olmuştur. Bu süreç Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiş enflasyonda çift haneli oranlar görülmeye başlamıştır. Enflasyonun ekonomiler üzerinde birçok olumsuz etkisi olmakla birlikte finansal tabloların en temel işlevlerinden olan doğru bilgi aktarımını da olumsuz etkilemiştir. Türkiye’de yaşanan enflasyonun finansal tablolar üzerindeki bu olumsuz etkilerini gidermek amacıyla enflasyon düzeltmeleri ve enflasyon muhasebesi yeniden gündeme gelmiştir.

Çalışmada enflasyonun, işletmelerin performansını etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Bu doğrultuda BİST’te işlem gören tekstil işletmelerinin 2021 yılına ait temel finansal tabloları kullanılmıştır. Finansal tablolar Genel Fiyat-Cari Değer (İkame) Maliyet Yöntemi ile enflasyon düzeltmesine tabi tutulmuştur. Bilanço ve gelir tablosunda yer alan ana hesap kalemleri parasal ve parasal olmayan değerler olarak sınıflandırılmıştır. Parasal olmayan değerler ayrı ayrı Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi (Yi-ÜFE) verisine göre bulunan enflasyon düzeltme katsayısı ile çarpılarak yeni değerleri hesaplanmıştır. Bu işletmelerin mali oranları enflasyon düzeltmesi öncesi ve sonrası ayrı ayrı hesaplanmıştır. Kullanılan mali oranlarda düzeltme öncesine göre pozitif yönlü artış olduğu tespit edilmiştir. Bu oranlarla işletmelerin Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemlerinden TOPSIS ile performans sıralaması yapılmıştır. Sonuç olarak enflasyon düzeltme işlemlerinin performans sıralamasını değiştirdiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Enflasyon Muhasebesi, Tekstil İşletmeleri, Şirket Performansı, TOPSIS

Jel Sınıflandırması: M41, E31

Abstract

The worldwide Covid-19 pandemic has caused disruptions in production and supply chains. This process had a negative impact on the Turkish economy, and double-digit rates began to be seen. As inflation has many negative effects on economies, it also negatively affected the transfer of accurate information, which is one of the most basic functions of financial statements. Inflation corrections and inflation accounting came to the fore again in order to eliminate these negative effects of inflation experienced in Turkey on the financial statements.

In the study, it was investigated whether the expenditure affects the cost or not. In this direction, the basic financial statements of the textile enterprises traded in the BIST for 2021 were used. Values in the financial statements have been corrected for inflation using the General Price-Current Value (Substitution) Cost Method. The main account items in the balance sheet and income statement are classified as monetary and non-monetary values. The new

Önerilen Atf /Suggested Citation

Koçak, H. & Kısakürek, M.M., Babacan, A., 2023 Enflasyon Düzeltme İşlemlerinin İşletme Performansına Etkisi BİST’te Bir Uygulama, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58(2), 1525-1546

values are calculated by multiplying the non-monetary values with the inflation correction coefficient found according to the Domestic Producer Price Index (D-PPI) data published by the Turkish Statistical Institute. The financial ratios of these enterprises were calculated separately before and after inflation correction. It has been determined that there is a positive increase in the financial ratios used compared to the before correction. With these ratios, the performance ranking of the enterprises was made with TOPSIS, one of the Multi-Criteria Decision Making (MCDM) methods. As a result, it was observed that inflation adjustments changed the performance ranking.

Key words: Inflation, Inflation Accounting, Textile Companies, Company Performance, TOPSIS

Jel Classification: M41, E31

1. Giriş

Enflasyon literatürde fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi ya da aksi ifadeyle paranın satın alma gücünü yitirmesi şeklinde ifade edilmektedir. Fiyatlar genel düzeyinin belirli aralıklarla yükselmesi ya da yükselip tekrar düşmesi enflasyon olarak nitelendirilemez, enflasyon olarak nitelendirebilmek için fiyatlar genel düzeyindeki artışların sürekli olması gerekmektedir (<https://www.tcmb.gov.tr/>).

Dünya genelinde yaşanan Covid-19 pandemisinin küresel boyutta pek çok olumsuz etkileri olmuştur. İşletmelerin kapanması, tedarik zincirinde yaşanan daralma, talepteki azalma küresel ekonominin küçülmesine neden olmuştur. Salgın nedeniyle kapanan iş yerlerinden dolayı işsizlik oranı dünya genelinde oldukça artmıştır. Tüm bunların yanı sıra devletler, salgının ülkelerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla harcamalar yaparak borç stoklarını aşırı derecede yükseltmişlerdir. Böyle olmakla birlikte işletmeler dijital alt yapılarını güçlendirme yoluna gitmişlerdir. Bu da teknoloji yoğun işletmelerin hızlı bir biçimde büyümesine olumlu etki etmiştir.

Yaklaşık 2 yıl boyunca dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi sebebiyle yaşanan olumsuzluklardan dolayı dünya genelinde tüketici davranışlarında ve üretim süreçlerinde gözle görülür önemli değişimler yaşanmıştır. Bu duruma ilave olarak enerji piyasalarında yaşanan daralmalar da ekonomilerde pandemiyle birlikte ortaya çıkan olumsuz gidişatı hızlandırmış ve sonuçta gelişmiş ülkelerde dahi enflasyon oranlarında ciddi artışlar görülmeye başlamıştır.

Enflasyonun ekonomik sistem içerisindeki olumsuz etkilerinden bir diğeri de işletmelerin finansal tabloları üzerinde görülmektedir. Enflasyonun yüksek olduğu ekonomilerde tarihi maliyetlere göre yapılan muhasebe kayıtlarındaki veriler ve bu verilere göre düzenlenen finansal tablolardaki bilgiler, işletmelerin gerçekte sahip oldukları finansal durumu göstermekten ve faaliyet sonuçlarını gerçeğe uygun olarak yansıtmaktan çok uzaktır (Köroğlu ve Uçma, 2005).

Enflasyonun finansal tablolar üzerinde sebep olduğu olumsuz etkileri gidermek için ülkeden ülkeye değişen farklı uygulamalar yürürlüğe konmaktadır. Türkiye’de enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkilerini gidermek üzere yapılan ilk yasal düzenlemeler Yeniden Değerleme uygulaması olarak başlamış (Aktaş, 2009:239), daha sonra; Azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman, Duran varlık yenileme fonu, Alacak ve Borç senetlerinin iskontosu, LIFO yöntemine göre stok değerlendirme uygulamaları getirilmiş (Yıldız, 2018:210), Türkiye Muhasebe Standardı - 29 “Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama” tebliği yayınlanmıştır.

Enflasyonun finansal tablolara olumsuz yansımalarını gidermek için yapılan en kapsamlı düzenleme ise 30 Aralık 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanıp, 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren ve Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklikleri içeren 5024 sayılı Kanun ile olmuştur. 5024 sayılı kanun ile Türkiye’de ilk ve tek 2004 yılında şartlar oluşarak enflasyon muhasebesi işlemleri uygulanmış, 2021 yılı sonuna kadar şartlar oluşmadığı için finansal tablolarda enflasyon düzeltme işlemleri uygulanmamıştır.

2021 yılı sonuna gelindiğinde Türkiye’de enflasyon düzeltme işlemleri için şartlar oluşmasına rağmen 2022 ve 2023 yıllarını kapsayan dönemde, işletmelerin finansal tablolarında enflasyon düzeltme işlemi yapamayacağı 22 Ocak 2022 tarihinde yürürlüğe giren 7352 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. 7352 sayılı yasa 2024 yılını kapsamamaktadır. 2024 yılında Türkiye’de yüksek enflasyon oranlarının devam etmesi durumunda enflasyon muhasebesi işlemleri uzun bir aradan sonra ekonomik hayatımıza tekrar girmiş olacaktır.

5024 sayılı kanunun uygulanmasına yönelik olarak Maliye Bakanlığı tarafından 28 Şubat 2004 tarihinde yayınlanan 328 no'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde enflasyon düzeltme işlemlerinin bilanço ve gelir tablosu kalemlerinden sadece parasal olmayan kalemlere uygulanabileceği belirtilmiştir. İşletmelerin bilanço ve gelir tablosunda yer alan parasal olmayan kalemlere enflasyon düzeltme işlemini uygulamak bazı sonuçlar doğurmaktadır. Enflasyonist ortamlarda finansal yapı olarak parasal varlığı çok olan işletmeler, paranın satın alma gücünün düşmesi nedeniyle parasal kayba uğrarken, parasal kaynağı çok olan işletmeler parasal kazanç elde ederler (Açık, 2005:349).

İşletmelerin enflasyon karşısında gerekli düzeltmeleri yaparak, hem finansal tablolarını gerçeğe uygun hale getirmesi hem de enflasyon sonucu parasal kazanç veya parasal kayıp mı oluştuğunun ortaya çıkarılması önem arz etmektedir. Gerçeğe uygun olmayan finansal tablolar işletme ile ilgili taraflara doğru ve güvenilir bilgiyi sağlayamayacağı gibi parasal kazanç ya da kayıp bilinmeden alınacak kararlar işletmeyi maddi açıdan zora sokacaktır. Yine gerçeğe uygun olmayan finansal tablolar işletmenin gerçek ekonomik performansının ölçülmesine engel teşkil edecektir.

Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisini tam olarak görebilmek için işletmenin ekonomik olarak performansının da ölçülmesi gerekmektedir. Enflasyonun yüzde 15'i aştığı ekonomilerde özellikle finans sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin performansında önemli düşüşler yaşandığı görülmüştür (Boyd vd., 2001:221).

İşletme performansını ölçmede farklı bilimsel metodlar kullanılmaktadır. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) tekniklerinden İdeal Çözüme Benzerlik ile Tercih sıralaması Tekniği (TOPSIS=The Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) metodu da bu yöntemlerden biridir. Birden çok işletmeye ait çok sayıda verinin yer aldığı kompleks bir yapı içerisinde, ÇKKV tekniklerini kullanmak, işletme performansını etkileyen önemli verilerin/kriterlerin belirlenmesinde ve sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırma yapılabilmesinde yol gösterici olmaktadır. ÇKKV tekniklerini kullanmak işletme performansını ölçmede rasyonel sonuçlar ortaya çıkaracaktır (Ezin, 2022:215). Bu sebeple çalışmada işletme performansını ölçmede TOPSIS yöntemi kullanılmıştır.

TOPSIS yöntemi ÇKKV tekniğini kullandığı için karar kriteri seçim aşamasında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) mali analiz tekniklerinin fayda ve etkinliğinin anket yöntemi ile finansal analistlere sorularak ölçüldüğü bir araştırmanın verilerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmada en çok oylanan mali analiz oranlarından 9 adet mali oran (Sayılır, 2019:193) kriter olarak seçilmiş ve ağırlıklandırılmıştır.

Bu çalışmada, uzun bir aradan sonra 2021 yılı sonunda hızla yükselen enflasyon oranları ile birlikte şartları tekrar oluşan ve gündeme gelen enflasyon düzeltme işlemleri ele alınmıştır. Her ne kadar 7352 sayılı yasa ile 2022 ve 2023 yılları için finansal tablolarda enflasyon düzeltme işlemi engellense de, enflasyon oranlarının yüksek seyretmesi durumunda 2024 yılından itibaren yaklaşık 20 yıllık bir aradan sonra enflasyon düzeltme işlemleri tekrar hayatımıza girecektir. Enflasyon düzeltme işlemleri finansal tablolara uygulandığında işletmenin finansal tablolarındaki rakamlar daha gerçeğe yakın değerlerle ifade edilebilecektir. Böylece işletme ile çıkar ilişkisi olan taraflar işletmenin performansı, büyüme potansiyeli ve risk değerlemesi gibi konularda daha doğru kararlar alabileceklerdir (Yükçü ve Atağan, 2010:28).

Bu amaçla, enflasyon düzeltme işlemlerinin işletme performansını nasıl etkilediğini ölçmek için Türkiye açısından istihdam, yan sektörlerin gelişmesi, ihracat ve bölgesel kalkınmaya sağladığı önemli katkılardan dolayı tekstil sektörü seçilmiştir. Enflasyon düzeltme işlemleri öncesi ve sonrası finansal tablolar, seçilen 9 mali oran kriteri ile ayrı ayrı değerlendirilerek elde edilen verilerle işletme performansındaki değişimler TOPSIS yöntemine göre analiz edilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

Enflasyon, kavram olarak genellikle olumsuzluğu ifade etmekte ve enflasyona sebep olan ekonomi politikaları çoğu iktisatçı tarafından zararlı olarak kabul görmektedir (Birinci, 1989:21). İşletmeler mal veya hizmet üreterek kar elde etme amacıyla kurulmuş birer organizasyonlardır. Bu sebeple kar elde etmek işletmelerin öncelikli hedefleri arasında yer alır. Enflasyonist dönemlerde ise genel fiyat düzeyindeki artışlara bağlı olarak artan maliyetler ve satış gelirlerindeki olası düşüşler işletmelerin karlılığında ciddi kayıplara hatta zarara sebep olabilmektedir. Yöneticilerin, işletme karlılığını

enflasyonist dönemde koruyabilmeleri zorlaşmaktadır. Karlılıkta yaşanacak düşüşler ise işletmeleri mali açıdan zora sokmakta çünkü karlılık, işletmelerin stratejilerini uygulayabilmeleri için başvurulan en temel performans göstergesi olarak kabul görmektedir (Kald ve Nilsson, 2000:240).

İşletme yöneticileri verimlilik, kalite, yenilik, üretim, satışlar gibi birçok farklı kriteri işletme performansını belirlemede gösterge olarak seçebilir ancak, seçilen bu kriterlerin amacı sonuçta yine işletme karını artırmaya yönelik olduğu için karlılığın, bu göstergelerin kesişim noktasındaki temel gösterge olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda işletme karlılığını en üst seviyede tutabilmek için yöneticilerin vereceği kararlar ve takip edeceği stratejiler önem arz etmektedir. İşletme yöneticilerinin karar ve stratejilerinde ise yararlanacağı en temel bilgi kaynağı finansal tablolardır. Finansal tabloların ihtiyaç duyulan bilgiyi sunmada tarafsız, kanıtlanabilir, güvenilir, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir özelliklere sahip olması gerekmektedir(Arabacı ve Çavdar, 2018:176).

Finansal tabloların, işletme ile ilgili taraflara gerçeğe uygun bilgi sunma görevinin önündeki en önemli engellerden birisi de enflasyondur. Enflasyon etkisi dikkate alınmadan düzenlenen bilançolarda, varlık ve kaynak kalemleri farklı şekilde enflasyondan etkilenmekte (Civan vd., 2004:4) ve bu durum, finansal tablo verilerini değiştirebilmektedir. Geleneksel muhasebe sisteminde tarihi maliyetler esas alındığı ve enflasyona göre değişen özel fiyat hareketleri finansal tablolara yansıtılmadığı için enflasyon düzeltme işlemi uygulanmamış finansal tablolar finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini karşılamamaktadır(Aktaş, 2006: 16).

Finansal bilgi kullanıcıları başta işletme yöneticileri olmak üzere kredi kuruluşları, yatırımcılar, devlet, müşteriler, işletmeye mal ve hizmet satanlar, rakipler, sendikalar ve mahkemeler gibi geniş bir yelpazeden oluşmaktadır (Stickney ve Weil, 1994:68). Bu sebeple finansal bilgi kullanıcılarının en temel bilgi kaynağı olan finansal tabloların enflasyon oranlarına göre düzeltilmesi, finansal bilgi kullanıcılarının geleceğe yönelik isabetli kararlar almaları için şarttır. Temel finansal tablolar bilanço ve gelir tablosundan oluşmaktadır dolayısıyla enflasyonun finansal tablolara olan etkisini bu iki finansal tablo özelinde ifade etmek mümkündür (Açık, 2009:348).

2.1. Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerine Etkileri

Muhasebe Sistemi 1 sıra no'lu Uygulama Genel Tebliğine göre temel finansal tablolar, bilanço ve gelir tablosu ile bunlara ait ekler ve dipnotlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla enflasyonun finansal tablolara yansımaları bilanço ve gelir tablosuna yansımaları şeklinde ifade etmek mümkündür(Açık, 2009:348).

a- Enflasyonun Bilanço Üzerine Yansımaları;

Bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkları hangi kaynaklardan sağladığını gösteren bilançonun temel amacı, işletme faaliyetleri sonucu oluşan mali durum hakkında işletme ile ilgili taraflara doğru ve gerçeğe uygun bilgiyi sunmaktır (Açık, 2005:349). Enflasyon ise varlık ve kaynak kalemlerinin değerinde değişikliğe sebep olduğu için bilançonun güvenilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir çünkü bilançonun varlık ve kaynak kalemleri enflasyondan önemli ölçüde etkilenmektedir (Yıldız, 2018:207).

Vergi Usul Kanunu (VUK) madde 298'in uygulama esaslarında temel finansal tablo kalemleri parasal ve parasal olmayan kalemler şeklinde ikiye ayrılmıştır. Parasal kalemler değeri değişmeyen ancak alım gücü azalan kasa, banka, çek gibi kalemlerden, parasal olmayan kalemler ise Türk lirasındaki değişimlere göre nominal değerlerinde farklılık oluşan stoklar, maddi duran varlıklar, hisse senetleri ve benzeri şekilde kalemlerden oluşmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2005:689).

Fiyatlar genel düzeyinde görülen artışlar tüm bilanço kalemlerinde aynı etkiyi göstermez (Varol, 2022:21) dolayısıyla bilançonun enflasyondan etkilenme seviyesini belirleyebilmek için bilançonun hem varlık ve kaynak yapısına göre hem de varlık ve kaynaklar içerisindeki parasal ve parasal olmayan kalemlerin durumuna göre ayrı ayrı ele alınarak incelenmesi gerekmektedir.

Yüksek enflasyon dönemlerinde bilanço yapıları parasal aktif yönünden çok olan işletmeler parasal varlıkların alım gücü azalacağı için zararlı duruma düşerken aynı şekilde parasal kaynağı çok olan işletmeler özellikle de uzun vadeli borçları bulunan işletmeler için enflasyon faydalı bir durum oluşturabilmektedir (Özsoy, 2006:127-128).

Enflasyonist dönemlerde varlıkları içerisinde parasal kalemleri çok olan işletmeler paranın satın alma gücündeki düşüşe bağlı olarak “parasal kayba” uğrarken, kaynaklar içerisinde parasal kalemleri çok olan işletmeler bu durumdan “parasal kazanç” elde ederler (Açık, 2005:349)

b- Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerine Yansımaları

İşletmenin belirli bir dönemde elde ettiği gelirler ile bu gelirleri elde edebilmek için katlandığı maliyet ve giderleri gösteren ve bu faaliyetler sonucu işletmenin kar veya zarar durumunu ortaya koyan gelir tablosunun gerçeğe uygun bilgi sağlaması için enflasyonun etkilerinden arındırılması gerekmektedir (Kaygusuz, 2003:4).

TMS-29’da (Türkiye Muhasebe Standardı-29) cari maliyet esasına göre hazırlanmış gelir tablosunun, enflasyon düzeltme işlemi öncesi genellikle ilgili işlem ya da olayların gerçekleştiği tarihlerdeki cari maliyetleri esas aldığı için tüm gelir tablosu kalemlerinin, genel bir fiyat endeksi kullanılarak düzeltilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Enflasyon dönemlerinde görülen fiyatlar genel düzeyinin artması ile işletmenin ürettiği mal ve hizmetin piyasa fiyatı da aynı doğrultuda artmakta, bu durum aslında yapay bir satış gelirin neden olmaktadır. Satış gelirlerindeki bu artışın ne kadarının gerçek ne kadarının yapay olduğunu belirleyebilmek için, paranın alım gücünde oluşan azalışın ve elde edilen satış gelirlerinin karşılaştırılması gerekmektedir (Yıldız, 2018:208).

Gelir tablosunda bulunan amortisman kalemleri ve satışlara ait maliyetlerin enflasyon düzeltme katsayısına göre düzeltilmesi halinde vergi öncesi kâr daha düşük miktarda ortaya çıkabilir. Vergi öncesi kâr, özellikle enflasyonun yüksek olduğu ekonomilerde veya dönemlerde finansal tablolara enflasyon düzeltme yapılmamış şekline göre oldukça yüksek oranda yansımaktadır (Keleş, 2015:43), örnek olarak alınan stok veya hammadde giriş bedeli ile çıkış bedelinin çok farklı olması durumu gibi, işletmeler dönem başında ürün aldıklarında hiçbir işlem yapmadan yüksek enflasyon ortamında dönem sonunda ürünü yeni fiyatından satsa bile muhasebe kayıtlarında kar edebilir ancak bu kar gerçek kar değildir.

Vergi öncesi karın işletmelerde yüksek hesaplanması kârdan ödenen vergilerin olması gerekenden daha fazla ödenmesine, bu durumun işletmeler için nakit akışının negatif yönde değişmesine ve ödemeler dengesinin bozulmasına sebep olacaktır. Netice olarak enflasyon düzeltme işlemi uygulanmamış gelir tablosu net kârı olması gerekenden yüksek ortaya çıkacağı için işletme yönetimi için de verilecek kararlarda yanlışlara sebep olabilecektir. Ayrıca gerçeğe uygun olmayan kar oranı ortaklara dağıtılan kâr paylarında da olması gereken tutardan fazla yansımacağı için işletme esasen karını değil elindeki sermayesini dağıtmış olacaktır (Çelik, 2003:17).

Geleneksel muhasebe yöntemine göre düzenlenen ve enflasyonun etkilerinden arındırılmayan gelir tablosu verilerine göre hesaplanan kar gerçeği yansıtmayacağı gibi, bu kar oranına göre devlete vergi verilir, işçilere prim ödenir, temettü dağıtılır dolayısıyla enflasyonist dönemlerde gerçeğe uygun olmayan kar oranları üzerinden yapılan ödemeler işletmelerin finansal yapılarını zayıflatır (Altınışık, 2019:27).

2.2. Enflasyon Düzeltme Yöntemleri

Türkiye’deki enflasyon muhasebesi ile ilgili çalışmalar, “Yeniden Değerleme” adı altında başlamıştır (Uman, 2002:165). Enflasyonun ekonomik sisteme olan olumsuz etkilerini gidermek için yapılan ilk düzenleme 1983 yılında kabul edilen 2791 sayılı kanunla yapılmış ve Vergi Usul Kanunu (VUK)’nun geçici 11. Maddesi tamamen değiştirilerek Türk Vergi Sisteminde Yeniden Değerleme uygulamasına geçilmiştir (Tuncer, 1984:95).

Yeniden değerlendirme sonrasında; azalan bakiyeler yöntemine göre amortisman ayrılması (VUK mükerrer md. 315), yenileme amacıyla duran varlığın satışından kar elde eden işletmeler için duran varlık yenileme fonunda karını bekletmeye izin verilmesi (VUK md. 328-329), LIFO (son giren ilk çıkar) yöntemi (VUK md. 274-275), alacak ve borç senetleri için reeskont uygulamaları (VUK md 281 ve 285) ve benzer şekilde uygulamalar devam etmiştir.

Enflasyonun finansal tablolara olan olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan en önemli düzenleme, 30 Aralık 2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan ve 1 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5024 sayılı Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik

Yapılması Hakkında Kanun'dur. Bu kanun ile birlikte enflasyonun olumsuz etkilerini finansal tablolar üzerinden gidermeye yönelik daha önceden uygulamaya konulmuş olan kısmi düzenlemelerin büyük bir kısmı uygulamadan kaldırılmıştır (Açık, 2005:356-357).

VUK 298'e göre işletmelerin finansal tablolarında enflasyon düzeltme işlemini uygulayabilmesi için son üç yılın enflasyon oranları toplamı yüzde 100'den fazla ve içinde bulunulan dönemde yüzde 10'dan fazla olması gerekmektedir. 5024 sayılı yasa ile işletmelere enflasyon düzeltme işleminde, parasal olmayan finansal tablo kalemlerinin enflasyon verilerine göre bulunacak bir düzeltme katsayısıyla çarpılarak finansal tabloların düzenlendiği tarihteki satın alma gücü seviyesine çekilmesi şeklinde bir hesaplama imkan sağlamaktadır (Altınışık, 2019:66).

Enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkilerini gidermeye yönelik dünyada kabul görmüş üç temel yöntem bulunmaktadır (Özulucan, 2005:130). Bunlar;

- Fiyatlar Genel Seviyesi Muhasebesi Yöntemi
- Cari Değer (İkame) Maliyet Yöntemi
- Genel Fiyat-Cari Değer (İkame) Maliyet Yöntemidir.

Çalışmada yukarıda sayılan yöntemlerden Genel Fiyat-Cari Değer (İkame) Maliyet Yöntemi kullanılmıştır çünkü 5024 sayılı kanuna göre enflasyon düzeltme işlemlerinde bu yöntem benimsenmiştir. Genel Fiyat-Cari Değer (İkame) Maliyet Yöntemi hem fiyatlar genel seviyesi endeksi hem de cari değer esasına göre düzeltme yöntemlerinde yapılan birleştirme ile ortaya çıkmış bir düzeltme yöntemidir. Genel fiyat düzeyi muhasebesi, geleneksel (klasik) muhasebe ilkelerindeki esaslara bağlı kalınarak fiyatlar genel düzeyindeki değişimleri muhasebe kayıtlarına yansıtan bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır. Bu sistemin geleneksel muhasebe sisteminden en önemli farkı kullandığı ölçü birimidir. Geleneksel muhasebede ölçü birimi olarak paranın nominal değeri kullanılırken, genel fiyat düzeyi muhasebesinde paranın satın alma gücü ölçü birimi olarak kullanılmaktadır (Kırkman, 1974:148).

Bu yöntemin çalışma esası, enflasyon verilerinde görülen endekslere göre düzeltme işlemi yapmaktır. Ancak endeks esasına göre yapılacak düzeltmede kalemlerin değerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Cari değer esasını kontrol ederek uygulanmasına olanak sağlamaktadır (Çabuk ve Lazol, 2013: 301).

3. Literatür Taraması

Finansal tabloların enflasyon düzeltme işlemlerine yönelik yapılan literatür araştırmasında, enflasyon düzeltme işleminin finansal tablolara uygulandıktan sonra oluşan yeni finansal tablolara göre ÇKKV tekniklerinden TOPSIS yöntemi kullanılarak işletme performansının ölçüldüğü herhangi bir araştırmaya rastlanılmamış olmakla birlikte, enflasyon düzeltme işlemleri ve TOPSIS yöntemlerinin ayrı ayrı kullanıldığı yerli ve yabancı birçok araştırma mevcuttur. Bu araştırmalardan bazıları tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Enflasyon Düzeltme İşlemleri ve TOPSIS Yöntemine Ait Literatür Taramasının Sonuçları

Araştırmacı (lar)	Uygulama Alanı/ Sektör/ Sayısal Veriler	Araştırma Dönemi	Araştırma Bulguları
Karasioğlu ve Erdemir (2005)	Tekstil sektöründen bir işletme	2003 yılı	İşletmeye ait temel finansal tablolar enflasyon oranlarına göre düzeltilmiş ve düzeltme işleminin işletmenin gerçek durumunun net bir şekilde görünmesine olanak sağladığı belirtilmiştir.
Özsoy (2006)	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem	2002-2003 yılları	Yüksek enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkileri rasyo analizleri ile ortaya konulmaya çalışılmış, enflasyon düzeltme işlemi ile

	gören 13 tekstil firması		işletmelerin aktif pasif yapılarına göre farklı parasal kazanç elde ettikleri tespit edilmiştir.
Açık (2009)	20 farklı sektörden SPK'na tabi 146 5024 sk.'na tabi 169 işletme	2009 yılı	Enflasyon düzeltme işlemleri ile Sermaye Piyasası Kuruluna tabi işletmelerin yüzde 35'inde, 5024 sayılı Kanun kapsamındaki işletmelerin yüzde 75'inde bilanço aktiflerinin daha çok arttığı, gelir tablosunda ise 12 sektörde brüt satış karı artarken 8 sektörde brüt karın azaldığı tespit edilmiştir.
Riordan ve Riordan (2009)	Bulgaristan'da faaliyet gösteren Valdo mobilya Şirketi	2008-2009 yılı	Enflasyonun finansal tablolar analizine olan etkileri üzerinde durulmuş, Valdo şirketinin finansal tabloları enflasyon oranlarına göre düzeltilmiş, enflasyon düzeltme işlemlerinin gerekliliği ve faydaları açıklanmaya çalışılmıştır.
İlter (2012)	Bir model şirket geliştirilmiş	2012 yılı	Farklı enflasyon oranlarının geliştirilen model şirketin finansal tablolarına olan etkileri ölçülmüş, düşük enflasyonun bile finansal tablolara etkisi olduğu, parasal varlık durumunun en temel etken olduğu tespit edilmiş, 3 farklı tavsiyede bulunulmuştur.
Patjoshi (2013)	Hindistan'da 7 sanayi sektörü 42 imalat şirketi	2004-2009 yılları arası	Hindistan imalat sanayinde enflasyon düzeltme işlemleri sonrasında karlılık seviyesinin (genel olarak), finansal tablolara dayalı tarihi maliyet kullanılarak hesaplanan karlılık ölçümlerine göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Keleş (2015)	Bir model işletme geliştirilmiş	2013 yılı	TMS 29: Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı çerçevesinde finansal tablolar düzeltilmiş, finansal analiz oranlarına etkisi ölçülmüş ve enflasyon düzeltme işlemlerinin gerçeğe uygun finansal tablolar için gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Roy ve Das (2018)	Bangladeş'te faaliyet gösteren kamu, özel ve uluslararası toplam 19 Banka	2000-2013 yılları arası	TOPSIS yöntemi ile bankaların performans sıralaması yapılarak yatırımcılara alacakları kararlarda yardımcı olacak veriler üretilmeye çalışılmıştır.
Kantar, Abar, Özdeş (2021)	İmalat sanayinin deri, dokuma ve giyim eşyası şirketleri	2013-2018 yılları arası	Şirketlere ait finansal veriler en küçük kareler metodu ile analiz edilmiş, enflasyonun, öz kaynak, likidite oranı, öz kaynak oranı ve dönem kârının hasılatı ile bulunan kârlılık oranları üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Ezin (2022)	Tekstil imalat sektöründen seçili 13 şirket	2009-2020 yılları arası	İşletmeler oran analizi ve TOPSIS yöntemine göre analiz edilmiş, finansal tablo verilerine göre performansı en iyi işletme Bossa en kötü işletmeler Hateks ve Kordsa işletmeleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Yıldız ve Büyükbostancı (2022)	Lojistik sektöründe faaliyet gösteren 24 işletme	2021 yılı	Çalışmada veriler anket yöntemiyle toplanmış, verilerden hareketle enflasyonun sebep olduğu enerji maliyetlerindeki artışların lojistik sektörünü diğer sektörlerle göre olumsuz yönde daha fazla

			etkilediği ve bu durumun işletme stratejilerine olumsuz yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Shamsadini diğerleri (2022)	Tahran borsasından 112, Bombay borsasından 563 farklı şirket	2015-2019 yılları arası	Şirketlerin enflasyon düzeltme işlemlerinden etkilenme durumunu ölçmek için iki model geliştirilmiş, enflasyonun olumsuz etkilerini gidermek için düzeltme işlemlerinin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Yenisu 2022	Bir model şirket geliştirilmiş	Örnek bir yıl 2022..	Enflasyon muhasebesi detaylı bir şekilde açıklanarak, model şirket verileri üzerinde enflasyon düzeltme işlemleri yapılmış, her yıl düzenli olarak enflasyon oranlarına göre finansal tabloları düzeltmenin, öngörülebilir bir ekonomi için gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın amacı, kapsamı, yöntem ve veri seti, elde edilen bulgular ve sonuç aşağıda açıklanmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın amacı enflasyon düzeltme işlemlerinin işletme performansını etkileyip etkilemediğinin araştırılmasıdır. Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkisini daha net görebilmek amacıyla sadece bir sektör ele alınmıştır. Bu amaçla Türkiye'nin sanayi üretimi ve istihdamında önemli bir yere sahip, 2021 yılı ilk altı ayındaki 9,4 milyar dolarlık ihracat değeri ve genel ihracat içindeki yüzde 9'luk payıyla; otomotiv ve kimyevi maddeler ve mamulleri sektörlerinin ardından üçüncü sırada yer alan (itkib.org.tr) tekstil sektörü seçilmiştir. Tekstil sektöründen ise birden fazla sektörde faaliyet göstermeyen yalnızca tekstil sektöründe faaliyet gösteren, BİST Tüm-100 endeksine dahil ve finansal tablolarına ulaşılabilen tekstil işletmelerinden örneklem belirlenmiştir. Bu işletmelerin 2021 yılına ait Finansal Durum Tabloları (Bilanço) ve Gelir Tabloları kullanılmıştır. Tablo 2'de verileri kullanılan işletmeler ve bu işletmelere ait BİST Kodları verilmiştir.

Tablo 2: Araştırma Kapsamındaki İşletmeler

S.N.	BIST Kodu	İşletme Adı
1	BOSSA	Bossa Ticaret ve Sanayi İşletmeleri T.A.Ş
2	DERIM	Derimod Konfeksiyon Ayakkabı Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş
3	KRTEK	Karsu Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş
4	KORDS	Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.
5	LUKSK	Lüks Kadife Sanayi ve Ticaret A.Ş.
6	SNPAM	Sönmez Pamuklu Sanayii A.Ş.
7	YUNSA	Yülsa Yünlü Sanayi ve Ticaret A.Ş.

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Seti

İşletmelerin performans sıralaması nicel karar verme süreçlerinden çok kriterli bir yaklaşım sunan TOPSIS yöntemi ile yapılmıştır. Performans kriterlerinin ağırlıklarıyla birlikte değerlendirilerek işletme performans sıralamasındaki değişim tespit edilmeye çalışılmıştır.

Seçilen işletmelerin performans sıralamasında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) mali analiz tekniklerinin finansal çevrelerde fayda ve etkisinin araştırıldığı bir çalışmadan yararlanılmış, bu çalışma kapsamında finansal analistler tarafından seçilen ve ağırlıklandırılan 9 adet mali analiz oranı (Tablo 3) ağırlıklandırılarak karar kriteri olarak kullanılmıştır (Sayılır, 2019:193).

Tablo 3: Çalışmada Kullanılan Kriterler ve Ağırlıklar

KRİTERLER	KISALTMA		AĞIRLIKLAR
Vergi Sonrası Özkaynak Karlılığı	VSÖK	K1	0,0821
Vergi Öncesi Özkaynak Karlılığı	VÖÖK	K2	0,0741
Asit Test Oranı	ATO	K3	0,071
Vergi Sonrası Aktif Karlılığı	VSAK	K4	0,0706
Fiyat Kazanç Oranı	FKO	K5	0,0765
Hisse Başına Düşen Kar	HBDK	K6	0,0758
Net Kar Marjı	VSNKM	K7	0,0752
Vergi Öncesi Kar Marjı	VÖNKM	K8	0,0732
Finansman Giderlerinin Karşılama Oranı	FGKO	K9	0,0722

4.2.1. Enflasyon Düzeltmesi

Çalışmada işletmelerin enflasyon düzeltme işlemi için Genel Fiyat-Cari Değer (İkame) Maliyet Yöntemi kullanılmıştır. Tekstil işletmelerine ait finansal tablolar elde edildikten ve tek tablo şeklinde birleştirildikten sonra parasal ve parasal olmayan şekilde finansal durum (bilanço) ve kapsamlı gelir tablosu kalemleri belirlenerek 5024 sayılı kanuna göre hesaplanan enflasyon düzeltme katsayısı uygulanmıştır.

Düzeltilme katsayısı finansal tablolarda yer alan parasal olmayan kıymetlere uygulanmıştır. Parasal olmayan kıymetlerin düzeltme katsayısını hesaplarken 213 sayılı Kanunun mükerrer 298 inci maddesinin (A) fıkrasının (3) numaralı bendi ile 328 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde belirtilen tarihler esas alınmıştır.

Araştırmaya konu işletmelerin parasal olmayan varlıklarının iktisap tarihlerini detaylı bir şekilde işletmelerden temin etmek işletmelerin ticari sırları gereği olanaksızdır. Bu sebeple işletmelerin parasal olmayan kıymetlerini 2020 yılı aralık ayında aktifleştirdikleri varsayılarak son 1 yıllık veriler esas alınmıştır.

TÜİK tarafından her ay yayınlanan Y-İÇİ ÜFE endekslerinden finansal tablolara uygulanacak olan enflasyon düzeltme katsayısı aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

Düzeltilme Katsayısı: (DK) (www.tuik.gov.tr)

2021 Aralık Y-İÇİ ÜFE FİYAT ENDEKSİ (2003=100): (a)

2020 Aralık Y-İÇİ ÜFE FİYAT ENDEKSİ (2003=100): (b)

$$DK = a / b$$

$$DK = 1022,25 / 568,27 = 1,799 \text{ (2003=100)}$$

4.2.2. TOPSIS Yöntemi

ELECTRE (Elimination and Choice Translating Reality) yöntemine alternatif olarak Hwang ve Yoon tarafından 1981 yılında geliştirilen TOPSIS birçok kriterli karar yöntemidir. Bu yöntemin temel kavramı, seçilmiş alternatif ideal bir çözümler arasındaki geometrik anlamda en kısa mesafeye sahip olması ve negatif doğru, çözümden en uzak mesafeye sahip olmasıdır (Triantaphyllou; 1998:12).

TOPSIS yöntemi, problem içindeki alternatiflerin pozitif ideal çözüm noktasından en küçük geometrik uzaklığa ve ideal olmayan çözümün de en alt noktada yer alarak en büyük uzaklığa sahip olması gerektiği mantığına dayanmaktadır. İdeal çözüm, mevcut tüm en iyi kriter değerlerinden ve ideal olmayan çözüm de ulaşılabilir tüm kriter değerlerinin en kötüsünden oluşmaktadır.

Günümüzde birçok ÇKKV metodolojisinin geliştirilmesi önemli miktarda hesaplamanın dikkate alınmasını gerektirmektedir (Figuera, 2005). Daha iyi kararlar alabilmek için yapılması gereken şey, düşünceyi tüm yönleriyle şeffaflaştırıp formüle etmektir. Karar verme süreci, bir kararın alternatiflerini sıralamak için kullanılan birçok ölçüt ve alt kriter içermektedir. Söz konusu kriterler fiziksel olmayabilir. Alternatiflerin sıralanması için bir rehber görevi görece ölçüleri de olmayabilir. Alternatiflerin önceliklerini ağırlıklandırmak ve arzu edilen sıralamayı yapmak için, tüm kriterleri probleme eklemek, kriterlerin kendileri içinde öncelikler oluşturmak zorlu bir görevdir. Bu amaçlar doğrultusunda, araştırmada kullanılan ağırlıklar uzman görüşlerinden faydalanarak elde edilmiştir. Sonrasında TOPSIS yöntemi ile hem enflasyon öncesi hem de sonrası şirket derecelemesi yapılmıştır.

Her ÇKKV yönteminde olduğu gibi TOPSIS yöntemi de alternatifler ve kriterler arasında oluşturulan karar matrisiyle (Tablo 4) işe başlayıp normalizasyonla (Tablo 5) devam etmektedir.

Tablo 4: TOPSIS Yöntemi Karar Matrisi

	K1	K2	...	Kn
A	x ₁₁	x ₁₂	..	x _{1n}
B	x ₂₁	x ₂₂	..	x _{2n}
...
Z	x _{m1}	x _{m2}	..	x _{mn}

Karar matrisinin normalize edilerek Tablo 5'te belirtilen normalize karar matrisinin oluşturulması denklem (1)'deki form ile gerçekleştirilmektedir.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_i^m x_{ij}^2}} \quad (1)$$

Tablo 5: TOPSIS Yöntemi Normalize Karar Matrisi

	K1	K2	...	Kn
A	r ₁₁	r ₁₂	..	r _{1n}
B	r ₂₁	r ₂₂	..	r _{2n}
...
Z	r _{m1}	r _{m2}	..	r _{mn}

5. Araştırmanın Bulguları

Çalışmada kullanılan kriterler önce enflasyon düzeltmesi yapılmayan finansal tablolara, sonra enflasyon düzeltme işlemi yapılmış finansal tablolara uygulanarak enflasyon öncesi ve sonrası skorları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Enflasyon Düzeltmesi Öncesi ve Sonrası Kullanılan Kriterlerin Skor Değişim Yüzdeleri

Kod	K1			K2			K3			K4			K5		
	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)
BOSSA	0,48	0,60	25,11	0,48	0,60	25,11	0,83	0,84	1,70	0,23	0,51	122,50	48,73	27,96	-42,63
DERİM	0,04	0,18	387,92	0,04	0,18	387,92	0,94	0,94	0,18	0,01	0,07	824,98	1530,25	291,28	-80,97
KRTEK	0,32	0,59	85,61	0,43	0,63	44,92	0,54	0,57	6,20	0,11	0,44	316,02	74,39	42,32	-43,10
KORDS	0,12	0,39	231,03	0,12	0,39	224,25	0,56	0,58	3,94	0,07	0,39	454,75	0,46	0,27	-41,42
LUKSK	0,21	0,35	69,62	0,22	0,35	63,92	1,49	1,53	2,87	0,12	0,33	174,08	70,34	36,48	-48,15
SNPAM	0,37	0,37	0,59	0,37	0,37	0,59	2,26	2,27	0,12	0,35	0,46	31,07	1,42	0,94	-33,28
YUNSA	0,26	0,58	119,33	0,29	0,59	99,93	0,58	0,61	5,03	0,07	0,39	428,87	194,94	134,64	-30,93

Tablo 6'nın devamı,

Kod	K6			K7			K8			K9		
	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)	Ö	S	Değ. (%)
BOSSA	0,05	0,12	127,57	24,23	31,77	31,14	23,62	31,43	33,09	1,08	2,58	139,43
DERİM	0,00	0,01	517,43	0,72	2,49	243,21	0,41	2,31	467,63	0,09	0,91	921,16
KRTEK	0,02	0,06	191,89	12,78	20,73	62,25	17,20	23,19	34,82	1,27	3,09	142,55
KORDS	4,40	9,85	123,84	9,74	13,49	38,54	11,96	14,12	17,99	1,73	3,68	112,26
LUKSK	0,04	0,08	135,14	27,19	35,54	30,70	30,61	37,44	22,30	0,78	1,72	120,02
SNPAM	1,61	1,93	19,62	51,59	43,13	-16,40	51,97	43,34	-16,61	23,62	35,44	50,02
YUNSA	0,01	0,02	152,10	7,73	10,83	40,13	5,66	9,68	71,05	0,57	1,76	207,72

Ö: Enflasyon Düzeltme Öncesi, S: Enflasyon Düzeltme Sonrası, Değ.: Değişim Oranı

Tablo 6'da, çalışmadaki performans kriteri olarak seçilen mali oranların enflasyon düzeltme öncesi ve sonrası rakamları ve değişim yüzdeleri verilmiştir.

Çalışmadaki işletmelerin tamamı 2021 yılını karla tamamlamıştır. İşletmelerin finansal tablolarına uygulanan enflasyon düzeltme işlemleri işletme performans skorlarına genel olarak olumlu etki etmiştir. Performans skorları en fazla artan işletme DERİM olurken, en az SNPAM işletmesinin skorları değişmiştir. Enflasyon düzeltme işlemleri öncesi ve sonrasında DERİM işletmesinin dönem karında yaklaşık 8 kat artış gözlemlenmiştir. Özsoy tarafından (2006) yapılan çalışmada da DERİM işletmesinde enflasyon düzeltme işlemleri sonucu hem mali yapıda iyileşme hem de mali rasyolarda olumlu değişim gözlemlenmiştir.

İşletmelerin genel olarak performans skorlarını en fazla artırdığı karar kriteri K4 (Vergi Sonrası Aktif Karlılığı) olurken en az artış gösteren karar kriteri K3 (Asit Test Oranı) olmuştur.

Tabloda tek negatif değişim K5 (Fiyat-Kazanç Oranı) kriterinde olmuş ancak bu durum olumsuz bir gösterge değildir. Enflasyon düzeltme işlemleri sonucu tüm işletmelerin finansal tablolarında parasal kazanç ortaya çıkmıştır. Bu sonuç Karasioğlu ve Erdemir (2005) ile Çelik'in (2003) çalışmalarında buldukları sonuçlarla örtüşmektedir.

BOSSA, DERİM ve SNPAM işletmelerinin K1 (Vergi sonrası özkaynak karlılığı) ve K2 (Vergi öncesi özkaynak karlılığı) değerlerinin kendi içinde aynı olması, bu işletmelerin ticari karları olmakla birlikte mali karlarının olmamasından kaynaklanmaktadır.

5.1. TOPSIS Yöntemiyle Performans Sıralaması

Tekstil işletmelerinin enflasyon öncesi ve sonrası finansal analistler tarafından seçilen ve ağırlıklandırılan 9 adet oran TOPSIS yöntemi kullanılarak yapılan performans sıralamalarına yer verilmiştir.

Tablo 7: İşletmeler İçin Enflasyon Öncesi Karar Matrisi

Kod	k1	k2	k3	k4	k5	k6	k7	k8	k9
BOSSA	0,482	0,482	0,826	0,229	48,729	0,055	24,228	23,618	1,079
DERİM	0,037	0,037	0,936	0,008	1530,246	0,001	0,725	0,407	0,089
KRTEK	0,317	0,433	0,541	0,106	74,389	0,020	12,776	17,199	1,274
KORDS	0,119	0,121	0,562	0,071	0,462	4,399	9,740	11,964	1,734
LUKSK	0,205	0,215	1,487	0,122	70,343	0,035	27,189	30,614	0,781
SNPAM	0,366	0,366	2,263	0,351	1,416	1,612	51,588	51,970	23,625
YUNSA	0,263	0,293	0,578	0,074	194,936	0,009	7,729	5,659	0,571

Tablo 7'de kullanılan oranların yüzdelik ifadeleri toplu olarak verilmiştir.

Tablo 8: Şirketler İçin Normalize Karar Matrisi ve Kriter Ağırlıkları

W	0,082	0,074	0,071	0,071	0,077	0,076	0,075	0,073	0,072
Kod	k1	k2	k3	k4	k5	k6	k7	k8	k9
BOSSA	0,626	0,575	0,264	0,498	0,032	0,012	0,369	0,346	0,045
DERİM	0,048	0,044	0,298	0,017	0,989	0,000	0,011	0,006	0,004
KRTEK	0,412	0,517	0,173	0,231	0,048	0,004	0,195	0,252	0,054
KORDS	0,154	0,145	0,179	0,154	0,000	0,939	0,148	0,175	0,073
LUKSK	0,266	0,257	0,474	0,264	0,045	0,008	0,414	0,448	0,033
SNPAM	0,475	0,437	0,722	0,761	0,001	0,344	0,786	0,761	0,994
YUNSA	0,341	0,350	0,184	0,160	0,126	0,002	0,118	0,083	0,024

Tablo 8'da ise, uzman görüşüne dayanan veya bir başka ÇKKV yöntemi ya da başka metodlarla belirlenmiş kriter ağırlıkları kullanarak ağırlıklandırılmış karar matrisinin oluşturulması denklem (2)'deki form ile gerçekleştirilmektedir oluşturulmuştur.

$$v_{ij} = w_j r_{ij} \quad (2)$$

olmak üzere Tablo 9'daki Ağırlıklandırılmış karar matrisi oluşturulmuştur.

Tablo 9: TOPSIS Yöntemi Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

	K1	K2	...	Kn
A	V ₁₁	V ₁₂	..	V _{1n}
B	V ₂₁	V ₂₂	..	V _{2n}
...
Z	V _{m1}	V _{m2}	..	V _{mn}

Tablo 10: Şirketler İçin Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

Kod	k1	k2	k3	k4	k5	k6	k7	k8	k9
BOSSA	0,051	0,043	0,019	0,035	0,002	0,001	0,028	0,025	0,003
DERİM	0,004	0,003	0,021	0,001	0,076	0,000	0,001	0,000	0,000
KRTEK	0,034	0,038	0,012	0,016	0,004	0,000	0,015	0,018	0,004
KORDS	0,013	0,011	0,013	0,011	0,000	0,071	0,011	0,013	0,005
LUKSK	0,022	0,019	0,034	0,019	0,004	0,001	0,031	0,033	0,002
SNPAM	0,039	0,032	0,051	0,054	0,000	0,026	0,059	0,056	0,072
YUNSA	0,028	0,026	0,013	0,011	0,010	0,000	0,009	0,006	0,002

Ağırlıklandırılmış karar matrisi işletmelerin analitik düzlemde yerlerini gösterir. Ağırlıklandırılmış karar matrisinden faydalanarak pozitif ideal çözüm $V^* = \{V_1^*, V_2^*, V_3^*, \dots, V_N^*\}$ ve negatif ideal çözüm $V^- = \{V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_N^-\}$ değerleri elde edilmektedir. Burada:

$$V^* = \left\{ \left(\underset{i}{maks} V_{ij}, j \in I' \right), \left(\underset{i}{min} V_{ij}, j \in I'' \right) \right\} \quad (3)$$

$$V^- = \left\{ \left(\underset{i}{min} V_{ij}, j \in I' \right), \left(\underset{i}{maks} V_{ij}, j \in I'' \right) \right\}$$

I' = Problemin fayda yönelimli olduğunu gösterirken

I'' = Problemin maliyet yönelimli olduğunu gösterir.

n-boyutlu öklidyen uzaklığın hesaplanması ile ayırma ölçüm değerleri denklem (4)'deki formda hesaplanmaktadır.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad (4)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$$

Negatif ideal çözüm sapmasının toplam sapma içindeki oranı, ideal çözüme yakınlık ölçüsü C_i^* olarak adlandırılmaktadır. Bir A_i alternatifinin A^* ideal çözümüne göreli yakınlığı denklem (5)'deki şekilde tanımlanmaktadır.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad (5)$$

$$0 \leq C_i^* \leq 1 \text{ ve } i = \{1, 2, 3, \dots, m\}$$

Eğer $A_i=A^*$ ise ve $A_i=A^-$ ise olacaktır. Yakınlık ölçüsü 1'e yakın ise Alternatif A_i 'nin ideal çözüme yakın olduğu, sıfıra yakın ise negatif ideal çözüme yakın olduğu tespit edilir. Bu sıra üzere bir sıralama yapılarak TOPSIS sıralaması yapılır (Cheng-Min, 2001: 465).

Tablo 11: Enflasyon Öncesi ve Sonrası Durum İçin Performans Sıralaması

Kod	Önce		Sonra		Skor Değişim Toplam miktarı	Skor Değişim yüzdesi
	$C_i=S_i^-/S_i^++S_i^*$	SIRALA	$C_i=S_i^-/S_i^++S_i^*$	SIRALA		
BOSSA	0,37078	2	0,37215	3	-0,00137	1,00
DERIM	0,32925	4	0,33736	4	-0,00811	0,98
KRTEK	0,26847	6	0,32392	6	-0,05545	0,83
KORDS	0,34481	3	0,41279	2	-0,06799	0,84
LUKSK	0,29317	5	0,33475	5	-0,04158	0,88
SNPAM	0,60378	1	0,54032	1	0,06346	1,12
YUNSA	0,19583	7	0,29866	7	-0,10284	0,66

Tablo 11'de Enflasyon düzeltme öncesi ve sonrası TOPSIS'e göre işletme performans sıralamaları görülmektedir. SNPAM işletmesi hariç tüm işletmelerin performans skorlarında artış yaşanmıştır. SNPAM'nın enflasyon düzeltme işlemi öncesi performans skoru diğer işletmelere göre çok yüksek olduğu için düzeltme sonrası performans skorunda düşüş olmasına rağmen fark kapanmamış ve 1. Sıradaki yeri değişmemiştir.

Performans skoru azalan tek işletme SNPAM'ın performansındaki bu değişim, kaynaklar içerisindeki parasal olmayan kıymetlerin büyüklüğü ile açıklanabilir. SNPAM'ın düzeltme sonrası finansal tabloları incelendiğinde diğer işletmelerden kaynaklar içerisindeki parasal olmayan kalemlerinin büyüklüğü ile ayrıştığı gözlemlenmektedir Diğer işletmelerde parasal olmayan kalemler yüzde 17-26 bandı arasında iken SNPAM'da bu oran yüzde 59,15'tir.

Tabloda görülen performans sıralamasındaki değişimde BOSSA işletmesi enflasyon düzeltmesi öncesi performans sıralamasında 2. sırada iken düzeltme sonrası 3. Sıraya gerileyerek KORDS işletmesi ile performans sıralamasında yer değiştirmişlerdir.

Performans sıralamasına esas skarlarda en fazla değişim YUNSA işletmesinde olmuş, en az değişim BOSSA işletmesinde olmuştur, bu sebeple BOSSA sıralamada bir basamak geri düşmüştür.

Enflasyonun finansal tablolardaki varlık ve kaynak yapılarındaki parasal ve parasal olmayan kalemlerin oranına göre işletmeleri farklı şekillerde etkilebileceği belirtilmişti. Tablodaki şirketlerin tamamında enflasyon düzeltme işlemleri ile finansal tablolarında parasal kazanç ortaya çıkmış, dönem karlılıklarında artış yaşanmıştır.

Tablo 11'de enflasyon düzeltme işlemi öncesi BOSSA'nın sıralamada 2. Sırada yer alması benzer sonucu tekrar ortaya koymuştur.

Tablo 12: Enflasyon Öncesi ve Sonrası Durum İçin Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

	Kod	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	Kriter değişimleri Top.
Ö	BOSSA	0,051	0,043	0,019	0,035	0,002	0,001	0,028	0,025	0,003	
S	BOSSA	0,041	0,043	0,019	0,035	0,007	0,001	0,034	0,032	0,005	
Değ		-0,011	0,000	0,000	-0,001	0,004	0,000	0,007	0,007	0,002	0,008

Y		1,265	1,000	0,997	1,019	0,368	0,941	0,811	0,786	0,632	
Ö	DERİM	0,004	0,003	0,021	0,001	0,076	0,000	0,001	0,000	0,000	
S	DERİM	0,012	0,003	0,021	0,005	0,068	0,000	0,003	0,002	0,002	
Değ		0,008	0,000	0,000	0,004	-0,008	0,000	0,002	0,002	0,002	0,009
Y		0,324	1,000	1,012	0,245	1,110	0,347	0,310	0,184	0,148	
Ö	KRTEK	0,034	0,038	0,012	0,016	0,004	0,000	0,015	0,018	0,004	
S	KRTEK	0,040	0,038	0,013	0,030	0,010	0,000	0,022	0,024	0,006	
Değ		0,006	0,000	0,001	0,014	0,006	0,000	0,008	0,005	0,002	0,042
Y		0,852	1,000	0,954	0,545	0,372	0,734	0,655	0,776	0,624	
Ö	KORDS	0,013	0,011	0,013	0,011	0,000	0,071	0,011	0,013	0,005	
S	KORDS	0,026	0,011	0,013	0,027	0,000	0,074	0,015	0,015	0,007	
Değ		0,014	0,000	0,000	0,016	0,000	0,003	0,003	0,002	0,002	0,040
Y		0,478	1,000	0,975	0,409	0,361	0,957	0,767	0,886	0,713	
Ö	LUKSK	0,022	0,019	0,034	0,019	0,004	0,001	0,031	0,033	0,002	
S	LUKSK	0,023	0,019	0,034	0,023	0,009	0,001	0,038	0,038	0,004	
Değ		0,002	0,000	0,001	0,004	0,005	0,000	0,007	0,006	0,001	0,025
Y		0,933	1,000	0,985	0,828	0,408	0,911	0,813	0,855	0,688	
Ö	SNPAM	0,039	0,032	0,051	0,054	0,000	0,026	0,059	0,056	0,072	
S	SNPAM	0,025	0,032	0,051	0,031	0,000	0,015	0,047	0,044	0,071	
Değ		-0,014	0,000	-0,001	-0,023	0,000	-0,012	-0,013	-0,011	-0,001	-0,073
Y		1,573	1,000	1,012	1,731	0,317	1,790	1,272	1,254	1,008	
Ö	YUNSA	0,028	0,026	0,013	0,011	0,010	0,000	0,009	0,006	0,002	
S	YUNSA	0,039	0,026	0,014	0,026	0,032	0,000	0,012	0,010	0,004	
Değ		0,011	0,000	0,001	0,015	0,022	0,000	0,003	0,004	0,002	0,057
Y		0,721	1,000	0,965	0,429	0,306	0,850	0,759	0,611	0,492	

Ö: Enflasyon Düzeltme Öncesi, **S:** Enflasyon Düzeltme Sonrası, **Değ.:** Değişim Oranı, **Y:** Yüzelik Oran

Tablo 12 incelendiğinde, TOPSIS Yöntemi Ağırlıklandırılmış Karar Matrisine göre SNPAM hariç tüm işletmelerin performans skorlarında artış olmuştur. Enflasyon düzeltme işlemi öncesi ve sonrası 9 karar kriterinde toplam değişim en çok YUNSA'da olurken, en az değişim BOSSA'da, negatif yönde tek değişim SNPAM işletmesinde olmuştur.

Performans skorlarındaki değişime oransal olarak bakıldığında yüzelik değişim en çok SNPAM işletmesinde olmuş ancak negatif yönde olmuştur. Olumlu yöndeki yüzelik değişim en çok BOSSA, en az DERİM işletmesinde olmuştur. BOSSA işletmesinin karar kriterleri toplamındaki değişimin en az olduğu işletme olmasına karşın yüzelik değişimde ilk sırada yer alması, performans skorlarının düşük olmasındandır. BOSSA'nın performans skorundaki az bir değişim yüzelik değişime yüksek oranda etki etmektedir.

Karar kriterlerinden K2 (Dönem karı / Özkaynak) değişkeninin işletmelerin performansını belirlemede etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu sonuç Keleş'in (2015) çalışmasında elde ettiği sonuçla da örtüşmektedir.

K3 (Asit-test oranı) karar kriterinde ise değişim oranı dikkat çekmektedir. K3 oranı genel olarak en çok değişim gösteren performans kriteri olmuştur. Değişim oranları DERİM işletmesinde yüzde 101,2, BOSSA işletmesinde yüzde 99,7'ye ulaşmıştır. Çalışmadaki işletmelerin finansal tabloları incelendiğinde, kısa vadeli yabancı kaynaklar tüm işletmelerde tamamen parasal değerlerden oluştuğu buna karşın dönen varlıklar içerisindeki parasal olmayan hakedişler gibi diğer varlıklar bulunduğu görülmüştür. Bu durum K3 kriterinde değişime sebep olmaktadır. İşletmeler için K3 kriterindeki fiktif artış karar alıcıların dikkat etmesi gereken önemli bir husustur.

Enflasyon düzeltme işlemleri K1 (Vergi Sonrası Özkaynak Karlılığı) kriterinde de BOSSA ve SNPAM işletmeleri hariç olumlu değişime sebep olmuştur. K1 kriterinde yüzdesel olarak en olumlu değişim LUKSK işletmesinde olmuştur.

K4 (Vergi Sonrası Aktif Karlılığı), K5 (Fiyat Kazanç Oranı), K6 (Hisse Başına Düşen Kar), K7 (Net Kar Marjı), K8 (Vergi Öncesi Kar Marjı) ve K9 (Finansman Giderlerinin Karşılama Oranı) performans kriterleri oranlarında da genel olarak SNPAM İşletmesi hariç olumlu değişim olmuştur.

Enflasyon düzeltme işlemleri ile işletmelerin hem karlılık hem de borç ödeme gücünü gösteren oranlarda olumlu değişimler yaşanmıştır ancak, daha önce de belirtildiği gibi finansal tablolarda oluşan parasal kazanç gibi bu oranlarda da oluşan olumlu değişimler fiktif değişimlerdir. Finansal tablolarda oluşan fiktif ve reel karlar arasındaki farklar düzeltilmelidir (Yıldız, 2018:283). Hem işletme içi hem de işletme dışı karar alıcıların bu durumları göz önünde bulundurması gerekmektedir.

6. Tartışma ve Sonuç;

Enflasyon sonucu yerel para birimlerinin satın alma gücündeki düşüşler kaçınılmazdır. Paranın alım gücündeki hızlı düşüşlerin ise ülke ekonomilerine farklı şekilde olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Enflasyonist dönemlerdeki finansal tabloların güvenilirliğinin azalmasını ve gerçeğe uygun bilgi vermekten uzaklaşmasını, enflasyonun işletmeler üzerindeki önemli olumsuz etkileri arasında saymak mümkündür.

Muhasebede kayıtların tahakkuk esasına göre yapılması, parasal olmayan kalemlerin finansal tablolarda tarihi maliyetleri üzerinden gösterilmesine sebep olmaktadır. Bu durum finansal tabloların enflasyonist ortamlarda işletme hakkında sunduğu bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla enflasyon etkisinden arındırılmayan finansal tablolar, karar alıcıların yanılgıya düşmesine sebep olabileceği gibi işletmenin gerçek performansının ölçülmesinde de yanıltıcı sonuçlar alınmasına sebep olabilecektir.

İşletmeler enflasyondan, aktif ve pasif yapılarına göre olumlu veya olumsuz farklı ölçeklerde etkilenmektedir. İşletmelerin aktif yapıları içerisinde parasal olmayan kalemlerin büyüklüğü, dönem karını artırıcı bir durum iken, aktiflerdeki parasal değerlerin büyüklüğü dönem karını azaltıcı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Pasif tarafta ise parasal yabancı kaynakların büyüklüğü, enflasyonist ortamlarda işletme lehine olan bir durum iken, parasal olmayan yabancı kaynak kalemlerinin büyüklüğü aleyhine olan bir durumdur. Dolayısıyla enflasyonist ortamlarda finansal tablolar üzerinde enflasyon düzeltme işlemlerinin yapılması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada, BİST Tüm-100 endeksinde işlem gören seçili işletmelerin finansal tablolarındaki parasal ve parasal olmayan kalemlerin VUK 328'e göre tespiti yapılmıştır. İşletmelerin finansal tabloları VUK'a göre enflasyon düzeltme işlemine tabi tutulmuş ve performans kriteri olarak dokuz adet finansal oran seçilmiştir. Bu finansal oranlar enflasyon düzeltme öncesi ve sonrası her bir işletme için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Enflasyon öncesi ve sonrası hesaplanan bu oranlar daha sonra çok kriterli karar verme tekniklerinden TOPSIS yöntemi kullanılarak işletmelerin performans sıralamasında kullanılmıştır. Araştırmaya esas işletmelerin varlık ve kaynak büyüklüklerinde artış olduğu gözlemlenmiştir.

Enflasyon öncesi performans sıralaması; Sönmez Pamuk, Bossa, Kordsa, Derimod, Lüks Kadife, Karsu ve Yünsa şeklinde oluşmuştur. Enflasyon sonrası performans sıralaması; Sönmez Pamuk, Kordsa, Bossa, Derimod, Lüks Kadife, Karsu ve Yünsa şeklinde gerçekleşmiştir. Bossa işletmesi performans sıralamasında 2. Sıradan 3. Sıraya gerilemiş ve Kordsa işletmesi ile yer değiştirmiştir. Performans skorları tüm işletmelerde olumlu yönde değişirken sadece Sönmez Pamuk işletmesinde negatif yönde değişiklik göstermiştir. Sönmez Pamuk'taki negatif değişime rağmen Bossa ve Kordsa haricinde işletmelerin performans skorlarına göre sıralamalarında bir değişim olmamıştır.

Bossa işletmesinin performans sıralamasındaki değişiminin sebebi, olarak bilanço varlık yapısı içerisindeki en yüksek parasal kaleme sahip (yüzde 82,87) işletme olması gösterilebilir. Çünkü, bilanço varlık yapısı içerisinde parasal kalemlerin çok olması paranın alım gücünün düşmesiyle birlikte enflasyonist dönemlerde işletmeler için olumsuz bir duruma dönüşmektedir. Dolayısıyla enflasyon düzeltme işlemlerinden az etkilendiği için performansla yansıması az gerçekleşmiş ve Kordsa ile yer değiştirmiştir. İkinci sebep olarak da K3 (asit-test oranı) karar kriterindeki değişim oranının Bossa işletmesinde daha yüksek olması söylenebilir. K3 karar kriteri değişim oranı Bossa işletmesinde yüzde 99,7 olurken Kordsa işletmesinde yüzde 97,5 olarak gerçekleşmiş bu durum performans sıralamasına etki etmiştir.

Seçilen tekstil işletmelerinin bilanço yapıları parasal ve parasal olmayan kalemlere göre incelendiğinde; Parasal kalemlerin aktifler içerisinde parasal olmayan kalemlerden az olduğu, pasifler içerisinde, Sönmez Pamuk hariç belirgin bir şekilde parasal kalemlerin fazla olduğu gözlemlenmiş, parasal olmayan kalemlere bakıldığında, Derimod hariç tüm işletmelerin aktifleri içerisinde parasal olmayan kalemlerin parasal kalemlerden oldukça fazla olduğu, pasif tarafta ise tersi durum olduğu gözlemlenmiştir. İşletmelerin bilanço yapıları birbirine benzediği için sadece iki işletmenin performans sıralamasında değişiklik olması beklenen bir durumdur.

Çalışma kapsamındaki tüm işletmelerin finansal tablolarında enflasyon düzeltme işlemleri sonrası parasal kazanç ortaya çıkmıştır. Parasal kazanç herhangi bir işletme faaliyetinden kaynaklanmayıp sadece bir düzeltme işlemi olduğu için esasen işletmeler için fiktif bir kardan. Bu sebeple çalışmada olduğu gibi Sönmez Pamuk hariç tüm işletmeler fiktif bir kardan dolayı seçilen dokuz adet finansal oran ile hem karlılık, hem nakit pozisyonu hem de borç ödeme yeteneği olarak olumlu etkilenmiştir. Bu gerçekte olmayan bir durum olabileceği gibi işletmenin gerçek yapısını da gün yüzüne çıkarmış olabilir ancak, yine de alınacak kararlarda dikkatli olunmalıdır. Özellikle parasal kazançla göre işletme yöneticilerinin temettü dağıtımında vereceği kararlarda dikkatli olması gerekmektedir. Parasal kazanç sonucu ödenecek vergi miktarındaki artışlarda yine nakit dengesini bozabileceği için işletmelerin dikkat etmesi gereken başka bir husustur.

Sonuç olarak, enflasyon düzeltme işlemleri ile finansal tablolar, işletmenin finansal durumunu daha gerçekçi bir şekilde yansıttığından daha isabetli kararlar alınmasına yardımcı olabilir. Yine enflasyon düzeltme işlemleri ile işletme performansının enflasyon karşısındaki değişimleri izlenebilir. Çalışmada seçilen tekstil işletmelerinde, enflasyon düzeltme işlemleri sonucu parasal kazançlar olduğu görülmüştür. Bir işletme hariç işletme performans skorlarında da yine enflasyon düzeltme işlemleri sonrası olumlu değişimler ortaya çıkmıştır. Enflasyon düzeltme işlemlerinin, finansal tablolarda sebep olduğu değişim ile hem parasal kazancın ortaya çıkabileceği hem de işletme performansında olumlu değişime sebep olabileceği yapılan çalışma ile görülebilmektedir. Bu sebeple enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde enflasyon düzeltme işlemlerinin yapılması ve bu hususta yasal zeminin hazır edilmesi herkesin yararına olabilir.

Enflasyon düzeltme işlemi, enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde tüm sektörlerde uygulanabilir. Bu sayede fiktif ve reel karlar arasındaki fark hesaplanarak her çıkar grubuna fayda sağlanabilir. Ayrıca enflasyonist ortamların işletme performansını nasıl etkilediği bu çalışmada kullanılan oranlardan farklı oranlarla da araştırılabilir. Yapılabilecek bu araştırmalar Türkiye’de enflasyonist dönemlerde işletmelerin enflasyondan ne kadar etkilenecekleri konusunda tüm ekonomik çevrelere bir öngörü oluşturabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Açık, S. (2006). “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Giderici Bir Tedbir Olarak Enflasyon Muhasebesi ve Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(2), s. 345-360.
- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2005). “Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri”, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aktaş, R. (2009). “Enflasyon Muhasebesi Uygulamasının KOBİ’ler İle SPK’ya Tabi İşletmelerin Finansal Tabloları Üzerindeki Etkisi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 23, Nisan.

- Aktaş, S. (2006). “Enflasyon Muhasebesinin Mali Tablolara Etkisi ve Türkiye’de Yıllara Sari İnşaat İşletmelerinde Enflasyon Düzeltmesi Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınışik, İ. (2019). “Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkileri Gidermeye Yönelik Yöntemler”, İksad Yayınevi, Ankara.
- Arabacı, H. ve Çavdar, F. (2018). “Temel Finansal Tablolar Analizinin Etkin Bir Vergi Denetimi Açısından Önemi”, Social Sciences Research Journal, Volume 7, Issue 4, s. 172-182.
- Birinci, Y. (1989). “Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 47 (1-4).
- Cheng-Min Feng, Wang Rong-Tsu. (2001), “Considering The Financial Ratios on The Performance Evaluation of Highway Bus Industry”, Transport Reviews, Vol.21, No.4, s.449-467.
- Civan, M., Kara, E. ve Yıldız, F. (2004). “Enflasyon Muhasebesi”, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2013). “Mali Tablolar Analizi”, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Çelik, A. (2003). “Fiyatlar Seviyesindeki Değişmelerin Mali Tablolara Etkileri ve Enflasyon Muhasebesi: Enflasyon Muhasebesi Yöntemlerinden Fiyatlar Genel Seviyesi Modeli Uygulaması”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, T.C. Merkez Bankası, Ankara.
- Boyd, J. H., Levine, R., ve Smith, B. D. (2001). The impact of inflation on financial sector performance. Journal of monetary Economics, 47(2), 221-248.
- Ezin, Y. (2022). “Tekstil Sektörünün Oran Analizi ve TOPSIS Yöntemi İle Değerlendirilmesi”, Kafkas Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 13(25), 213-243.
- İlter, C. (2012). “Oran Analizi Yoluyla Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin Araştırılması”, SSRN 2186707’de mevcuttur.
- Kald, M. ve Nilsson, F. (2000). “Performance Measurement at Nordic Companies”, European Management Journal, 18, (1), s.113-127.
- Kantar, M. A., Abar, H. ve Öndeş, T. (2021). “ Enflasyonun İşletmelerin Finansal Oranlarına Etkisi: BIST İmalat Sektöründe Bir Uygulama”, Muhasebe ve Finansman Dergisi (90) s.1-18.
- Karaisaoğlu, F. ve Erdemir, N. K. (2005). “Enflasyon Muhasebesi Uygulamalarında Temel İşlemler Üzerine Bir Çalışma”, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi 5 (2) s.145-167.
- Kaygusuz, S. Y. (2003). “Enflasyon Muhasebesi-Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Mali Tabloların Düzeltilmesi”, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 5 (2), s.1-12.
- Keleş, D. (2015). “TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı Çerçevesinde Finansal Tabloların Düzeltilmesi ve Finansal Analiz Sonuçları Üzerine Etkileri”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8 (3) s.31-52.
- Kırkman, P. R. A. (1974). “Accounting Under Inflationary Conditions”, George Allen & Unma Ltd., London.
- Köroğlu, Ç. ve Uçma, T. (2005). “Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkisi ve Enflasyon Düzeltmesinin İşletmelere Uygulanması”, Mevzuat Dergisi Haziran Yıl 8, Sayı 90
- Meral, P. S. (2005). “Enflasyon ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (1) 19, s.309-324.
- Özsoy, R. Ö. (2006). “Enflasyon Düzeltmesinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında İşlem Gören Bazı Tekstil Şirketlerinin Mali Verileri Üzerindeki Etkileri”, Master's thesis, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özulucan, A. (2005). “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkisinin Giderilmesinde Kullanılan Otofinsanman Yöntemleri ve Enflasyon Muhasebesi Üzerine bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 57 (4), s.127-152.

- Patjoshi, PK (2013). Enflasyonun Hindistan İmalat Sanayii Üzerindeki Finansal Performans Ölçütleri Üzerindeki Etkisi. *Asya Yönetim Dergisi* , 4 (1), s. 28-35.
- Riordan, DA ve Riordan, MP (2009). “Uluslararası Muhasebe Sınıfında Enflasyon Ve Finansal Tablo Analizi”, *Journal of Teaching in International Business* , 20 (2), s. 174-187.
- Roy, S. ve Das, A. (2018). Application of TOPSIS method for financial performance evaluation: a study of selected scheduled banks in Bangladesh. *Journal of commerce and accounting research*, 7(1), s. 24-29.
- Sayılır, Ö. (2013). “Finansal Tablolar Analizi”, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Yayınları Yayın No:1949, (8. Bölüm), Eskişehir.
- Shamsadini, H., Bekhradi Nasab, V. ve H., Mulla, J. (2022). “The Moderating Effect of the Inflation on the Relationship Between Asset Revaluation and the Financial Statements of Companies Listed on The Tehran and Bombay Stock Exchanges”, *Iranian Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 6(2), s.53-68.
- Stickney, C. P., Weil, R.L., (1994). “Financial Accounting”, The Dry den Press, Harcourt Brace College Publishers, Orlando, Florida.
- Triantaphyllou E. (2000). *Multi-Criteria Decision Making Methods: A Comparative Study*. Springer-Science and Business Media B.V. Originally published by Kluwer Academic Publishers.
- Tuncer, S. (1984). “Türk Vergi Sisteminde Yeniden Değerleme ve Sonuçları”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 29. Seri 1983-1984.
- Uman, N. (2002). “Enflasyon Muhasebesi Teori ve Uygulama” Denet Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldız, D. ve Büyükbostancı, A. (2022). “ Lojistik Sektöründe Enflasyonun İşletme Stratejilerine Etkisi: Ordu ve Samsun Örneği”, *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(22), s.275-286.
- Yenisu, E. (2022). “Enflasyonun Finansal Tablolara Etkisi ve Enflasyon Muhasebesi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), s. 717-741.
- Yıldız, F. (2018). “Türkiye’de Muhasebe Bilgi Sisteminden Sağlanan Bilginin Yeterliliği ve Enflasyon Muhasebesi Uygulanması Gereği”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi* 14 s.202-217.
- Yükçü, S. ve Atağan, G. (2010). “TOPSIS Yöntemine Göre Performans Değerleme”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi* , (45) , s.28-35.
- 5024 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu Ve Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.
- 7352 sayılı Vergi Usul Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- 328 Sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği
- <http://www.itkib.org.tr> Konfeksiyon İhracat Değerlendirme Notu Haziran 2021 Erişim tarihi 19/03/2023
- www.tuik.gov.tr erişim tarihi: 01/05/2018
- https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES erişim tarihi 17/01/2022

Research Article**Enflasyon Düzeltme İşlemlerinin İşletme Performansına Etkisi BİST’te Bir Uygulama***The Effect of Inflation Correction Processes on Business Performance A Research on Istanbul Stock Exchange (BIST)*

Halis KOÇAK Öğr. Gör. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Salihli MYO halis.kocak@cbu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8877-5227	M.Mustafa KISAKÜREK Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F., İşletme Bölümü mkisakurek@ksu.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2351-4314	Adem BABACAN Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F., Ekonometri Bölümü adem.babacan@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-7349-7033
--	--	--

Extensive Summary

The COVID-19 epidemic has affected the entire world, disrupting production and supply chains within the global system. As a result, inflation has become a problem that threatens the economies of all countries. While high inflation threatens the reliability of the data in the financial statements, it also causes volatility in the financial balances of the companies. In addition, as a result of the COVID-19 pandemic, there are significant changes in consumer behaviours and production processes across the globe. The contraction in the energy markets sped up the negative course of the economies. This situation negatively influenced the economies of the countries and caused them to have a current account loss. All these events establish itself as an increase in inflation in countries.

Inflation is one of the main barriers to reporting the value of assets and resources that companies actually have fairly in their financial statements. This case is concerned with the companies, especially the business managers who use the financial statements; It misleads credit institutions, investors, the state, customers, those who sell goods and services to the enterprise, competitors, unions and even the courts.

Inflation affects the balance sheet and income statement of businesses. During times of high inflation, inflation can benefit businesses with long-term debt. The effects of inflation on the Income Statement are the same as in the balance sheet. It varies according to the ratio of monetary and non-monetary assets. Pre-tax profit will be reflected in the financial statements at a higher rate than the unadjusted form, particularly in economies or periods where inflation is high. For example, if the inventory or raw material entry cost and the exit cost are very different, businesses can make a profit in the accounting records even if they sell the product at the new price at the end of the period in a high inflation environment without taking any action when they buy the product at the beginning of the period, but this profit is not real profit.

In order to eliminate the effects of inflation on the financial statements, the most important settlement in Turkey was Law No. 5024, which entered into force in 2004. With this Law, for the first time in 2004, enterprises applied inflation adjustment to their 2003 financial statements, and since 2004, the conditions in the Law 5024 did not occur, so there was no adjustment process.

Three fundamental methods are accepted around the world for eliminating the effects of inflation on financial statements. These;

- General Level of Prices Accounting Method
- Current Value (Substitution) Cost Method

- General Price-Current Value (Substitution) Cost Method

In this study, the General Price-Current Value (Substitution) Cost Method, one of the above-mentioned methods, was used. The General Price-Current Value (Substitution) Cost Method is a correction method that emerged by combining the correction methods based on both the general price level index and the current value basis.

Inflation adjustment transactions are primarily made by classifying the items in the balance sheet and income statement as monetary and non-monetary values in accordance with the Communiqué on Implementation Principles No. 298 of the Tax Procedure Law. When monetary items are mentioned, they can be explained as items whose value does not change but whose purchasing power decreases, and when non-monetary items are mentioned, they can be explained as items whose nominal values differ according to the changes in the Turkish lira. Non-monetary assets are adjusted by multiplying the correction coefficient to be found according to the Domestic Producer Price Index (D-PPI) rates announced by the Turkish Statistical Institute, based on the acquisition and valuation dates specified in the same communiqué.

In this study, six textile companies traded in BIST 100 were selected as a sample in order to see the effects of inflation on the financial statements of the enterprises. These textile companies;

- Bossa Trade and Industry Enterprises,
- Derimod Garment Shoes Leather Industry,
- Karsu Textile Industry and Trade,
- Kordsa Technical Textile,
- Luxury Velvet Trade and Industry,
- Sonmez Cotton Industry and
- Yünsa Wool Industry and Trade.

The balance sheet and income statements of these enterprises for 2021 have been adjusted for non-monetary items with the correction coefficient found by taking into account the D-PPI index announced by the Turkish Statistical Institute. The values in the financial statements of the enterprises before and after the inflation adjustment process are calculated with 9 ratios selected and weighted by financial analysts in the United States of America in the performance ranking of the enterprises. Values calculated separately before and after inflation adjustment were analyzed and compared. Whether the inflation adjustments made in the financial statements change the performance order of the company or not has been made according to TOPSIS, one of the Multi-Criteria Decision Making (MCDM) methods.

TOPSIS (Preference Ranking Technique with Similarity to Ideal Solution = The Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution), It is a multi-criteria decision method developed by Hwang and Yoon in 1981 as an alternative to the ELECTRE (Elimination and Choice Translating Reality) method. This method is based on the logic that the alternatives in the problem should have the smallest geometric distance from the positive ideal solution point and the non-ideal solution should have the greatest distance by being at the lowest point. The ideal solution consists of all the best criterion values available, and the non-ideal solution consists of the worst of all achievable criterion values.

The development of the MCDM methodology requires a significant amount of computation to be taken into account, and what is needed to make better decisions is to formulate and make all aspects of thinking transparent. The decision-making process includes many criteria and sub-criteria used to rank the alternatives of a decision. These criteria may not be physical. Nor may they have measures to serve as a guide for ranking alternatives. It is a challenging task to add all the criteria to the problem, to establish priorities within the criteria themselves, in order to weigh the priorities of the alternatives and make the desired ranking. For these purposes, the weights used in the research were obtained by utilizing expert opinions. Afterwards, both pre-inflation and post-inflation company ratings were made using the TOPSIS method.

In the study, the performance rankings made using the TOPSIS method according to the pre- and post-inflation data are given collectively as a weighted decision matrix for the pre- and post-inflation situation. In particular, the rate of change in the acid-test ratio draws attention. There is a change in the financial ratios of almost every business before and after inflation adjustment. As such, this change did not change the performance ranking, except for two companies.

Overall, while non-monetary values are significantly higher in business assets, monetary values are significantly higher in their liabilities. Since this situation is similar to each other, it is expected that the order will not change. For Bossa and Kordsa businesses whose performance rankings have changed, we can show that the monetary values in the resources are high, although the monetary values in the total assets are acta. In our study, analysis criteria were selected and applied according to the results obtained with a survey on financial analysts in the United States. Making analyzes from different perspectives with different criteria to be selected with similar studies can guide business managers in their decisions in inflationary periods. Inflation adjustment can be applied to all sectors during periods of high inflation. In this way, each interest group can be benefited by calculating the difference between fictitious and real profits.